

Weidevogels in Fryslân

Jaarbericht 2020

”

“De liefde voor de natuur, misschien is het wel een Friese oerdrift, net als vissen en schaatsen.”

A. de Vries - Drachten

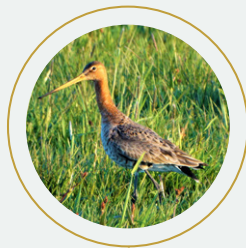
voorwoord

Voor u ligt het overzicht van alle telgegevens van de kievit, grutto, scholekster en tureluur in de provincie Fryslân van het afgelopen broedseizoen. Dit overzicht is tot stand gekomen door een samenwerking van zes organisaties die zich op één of andere manier bezighouden met het tellen en/of beschermen van de weidevogels in Fryslân. Zij stellen zich op de achterkant van dit bericht aan u voor.

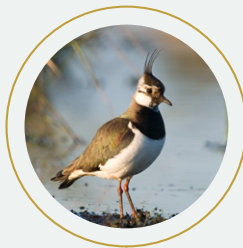
De inzet van de vrijwilligers die de tellingen uitvoerden was dit seizoen door de maatregelen rondom Corona veelal nog groter dan andere jaren. Helaas leverde al deze inzet een verre van rooskleurig beeld op. Hoewel de vogels wel in de gebieden aanwezig waren, kregen zij heel weinig kuikens groot. Dit jaar zal de boeken ingaan als een historisch slecht jaar voor het broedsucces van de weidevogels. We spreken hier als redactie de hoop uit dat er naar aanleiding van dit jaar daadkrachtige stappen zullen worden gezet om het tij te keren.

HOOFDSOORTEN WEIDEVOGELS

De informatie in dit jaarbericht gaat vooral over de vier soorten uit de groep echte weidevogels die het meest voorkomen (de zogenaamde vier hoofdsorten), namelijk de grutto, kievit, tureluur en scholekster.

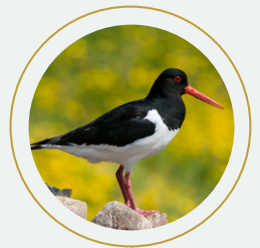
Grutto

Kievit

Tureluur

Scholekster

partijen

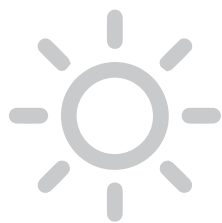
De deelnemende partijen:
Bond Friese VogelWachten (BFVW)
Sovon Vogelonderzoek Nederland
Kollektivenberied Fryslân (KBF)
It Fryske Gea
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten.

De laatste drie hebben natuurgebieden in eigendom en we noemen ze daarom terreinbeherende organisaties, kortweg TBO's.

wat zijn weidevogels?

Vogels die op de grond broeden in graslanden en op akkers, noemen we weidevogels. De grutto, kievit, tureluur, scholekster, wulp, kemphaan en watersnip zijn steltlopers die horen bij de groep die we 'echte' of 'primaire' weidevogels noemen. Ook eenden als wilde eend, slobbeend, zomertaling en kuifeend en zangvogels als graspieper, gele kwikstaart en veldleeuwerik horen bij de 'echte' weidevogels. Een andere groep vogels broedt op graslanden maar ook net zo vaak in andere landschappen. Zij worden tot de 'secundaire' weidevogels gerekend. In deze groep vallen soorten als wintertaling, meerkoet, kluut en bergeend.

weer

Het broedseizoen in maart begon met veel zon, vorst en droogte na een zeer nat einde van de winter in februari. Ook in de maanden april, mei en juni bleef de droogte aanhouden, waardoor de bodem uitdroogde en bikkelhard werd. Hierdoor kregen verschillende soorten weidevogels de snavels niet meer de grond in en werden regenwormen onbereikbaar doordat ze diep wegkropen. Ook kwamen er minder insecten tot ontwikkeling en was er dus weinig voedsel beschikbaar voor volwassen vogels en kuikens. Er werd in het veld geconstateerd dat veel vogels pas laat of helemaal niet aan de leg gingen. Zo begon een deel van de grutto's pas in mei. Vanwege de aanhoudende droogte hebben veel boeren, vrijwilligers en natuurbeheerders dit broedseizoen met behulp van pompen de plasdrassen en greppels zo nat mogelijk proberen te houden en waar mogelijk zijn de slootpeilen verhoogd. Die natte plekken trokken weidevogels aan wat hier en daar nog tot succes heeft geleid.

predatorenpiek

Vorig jaar was er sprake van een muizenpiek. Het aanbod veldmuizen was extreem hoog, waardoor predatoren veel jongen groot wisten te brengen. In 2020 waren er veel minder muizen en relatief veel predatoren, die dus op zoek moesten naar een alternatieve prooi. Helaas liep dat voor veel eieren, kuikens en zelfs volwassen weidevogels niet goed af. We verwachten dat de verschillende soorten predatoren door het lagere voedselaanbod dit jaar minder nakomelingen hebben gekregen waardoor de predatiedruk door (vooral) kortlevende soorten als wezel volgend jaar lager zal zijn.

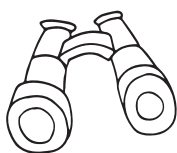
”

“Het was een mislukt jaar voor onze mooie weidevogels. De balans is compleet zoek.”

J. Hofstee - Wolvega

hoe is er geteld?

In dit jaarbericht hebben we gebruik gemaakt van cijfers die zijn aangeleverd door vrijwilligers en medewerkers van de BFVW, de TBO's en Sovon. De BFVW werkt volgens de 'Fryske Combimethode' waarbij de nadruk ligt op het vinden en beschermen van nesten. Is een nest onvindbaar of mag een gebied niet betreden worden dan worden broedparen ingevoerd. Aanvullend worden alarmtellingen uitgevoerd. De nazorgers gaan hiervoor in de loop van het broedseizoen meerdere keren de gebieden door. De TBO's gebruiken vooral de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP-tellingen) van Sovon. Hierbij worden in meerdere rondes broedparen geteld en in kaart gebracht. De aantallen in dit jaarbericht staan voor het totaal aan getelde nesten en broedparen. De cijfers geven dus **geen** aantallen vogels weer! Zie voor meer informatie over de telmethodes het blokje 'verantwoording cijfers' op de achterkant van dit jaarbericht.

de cijfers

- PROVINCIE FRYSLÂN -

FIGUUR 1: GETELDE AANTALLEN 2020

De totale aantallen van getelde nesten en broedparen per vogelsoort. **Het gaat niet om aantallen vogels of populatiegrootte!**

(bron ANLb en overig: BFVW, bronnen TBO's: Sovon en BFVW)

“De opvallendste waarneming?
Een nest van de zeearend in
onze polder.”

H. de Jong - Warten

Doordat het in deze figuur gaat om aantallen meldingen en niet om aantallen vogels komen we in 2020 hoger uit dan vorig jaar. Dit heeft verschillende redenen, zo vond er veel herleg plaats, verhuisden broedparen nog al eens naar een andere plek en waren er (mede dankzij Corona) meer tellers vaker actief.

Kievit

Totaal	17749
ANLb	7411
Waarvan bij It Fryske Gea	50
Overig*	8504
TBO's	1834
It Fryske Gea	702
Natuurmonumenten	310
Staatsbosbeheer	822

Grutto

Totaal	7622
ANLb	4450
Waarvan bij It Fryske Gea	33
Overig*	1575
TBO's	1597
It Fryske Gea	345
Natuurmonumenten	416
Staatsbosbeheer	836

Scholekster

Totaal	9934
ANLb	5185
Waarvan bij It Fryske Gea	26
Overig*	3710
TBO's	1039
It Fryske Gea	622
Natuurmonumenten	101
Staatsbosbeheer	316

Tureluur

Totaal	5499
ANLb	3035
Waarvan bij It Fryske Gea	20
Overig*	1125
TBO's	1339
It Fryske Gea	587
Natuurmonumenten	198
Staatsbosbeheer	554

* o.a. gangbaar boerenland en particulier natuurbescher

Als je het veld in loopt en het is zo angstvallig stil, dan weet je eigenlijk al genoeg.

S. Spiensma - Dokkum

Getelde hectares per categorie (circa).

Voor de TBO's is voor de hectares uitgegaan van getelde terreinen met een geschikte leefomgeving voor minimaal een van de vier hoofdsoorten.

De getelde vogels uit de andere terreinen van de TBO's zijn wel meegenomen in de aantallen vogels hierboven. (Zie voor meer uitleg achterop dit Jaarbericht)

Totaal	143.400
ANLb	20.500
overig*	110.000
TBO's	12.900
It Fryske Gea	5.900
Natuurmonumenten	800
Staatsbosbeheer	6.200

de cijfers

- IN DE REGIO'S -

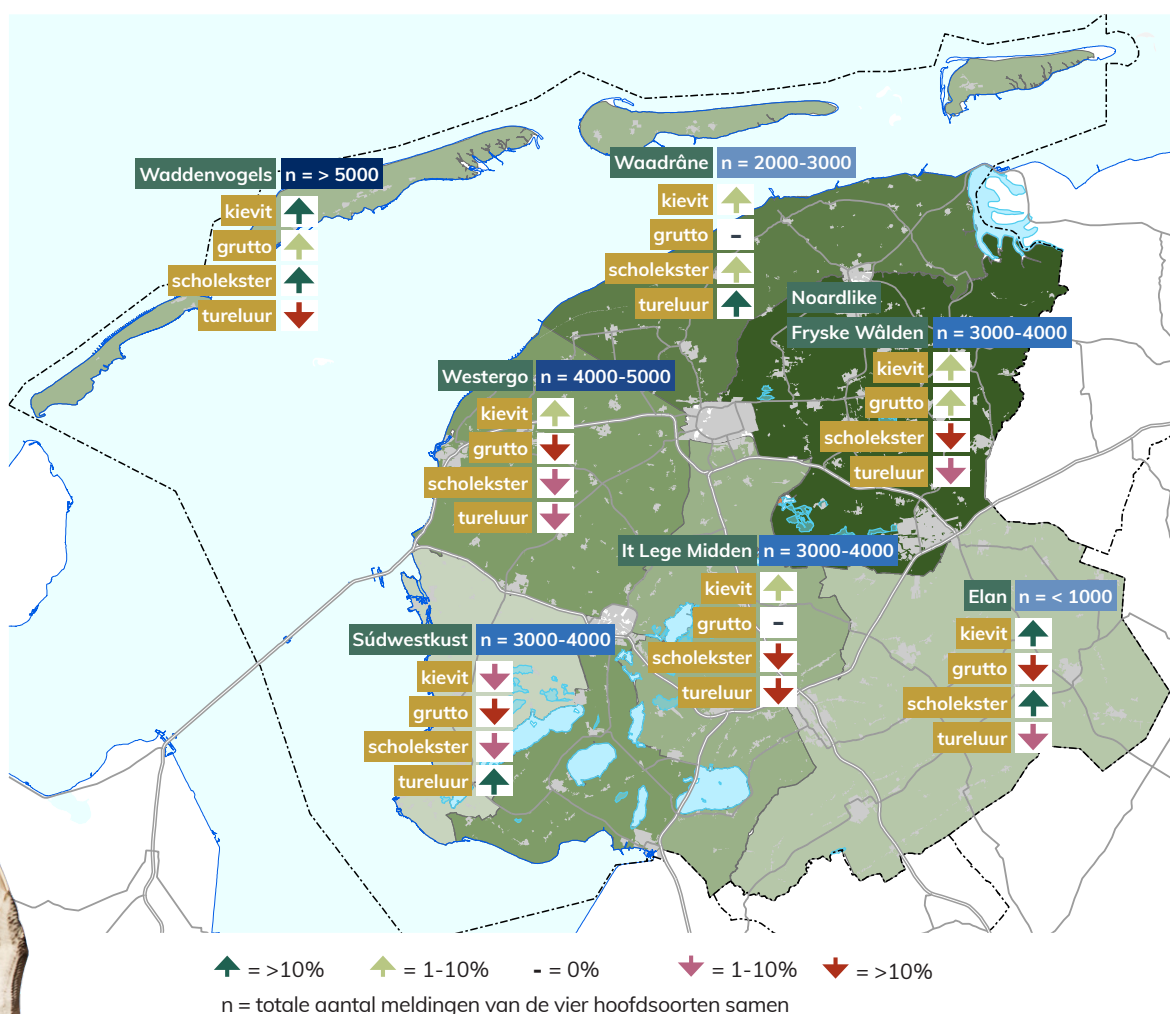

“Opgroeïend op het Friese platteland leer je automatisch vissen, slootje springen en kievitseieren zoeken.”

J. Bouma -Sneek

FIGUUR 2: VERGELIJKING VAN MELDINGEN 2020 TEN OPZICHTE VAN 2019 PER REGIO (ALLEEN IN BEIDE JAREN GETELDE OPPERVLAKTES)

Een procentuele vergelijking van de aantallen in het seizoen 2020 ten opzichte van het seizoen 2019. Voor deze vergelijking zijn de gebieden gebruikt die in beide jaren zijn geteld. Het gaat om zowel agrarische gebieden als om natuurgebieden. (bronnen: BFWV en Sovon)

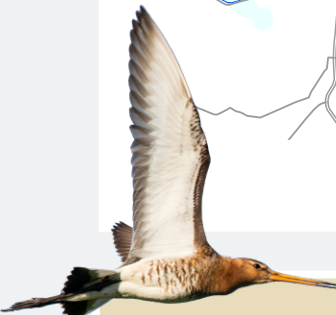
“Door de droogte kwamen vogels uit de verre omgeving naar onze greppelplasdras om te foerageren, maar nesten waren er niet.”

W. Jissink - Oudehaske

“Ik ben er kapot van als ik zie dat 50 paren grutto's en 20 paren kieviten geen enkel jong groot brengen.”

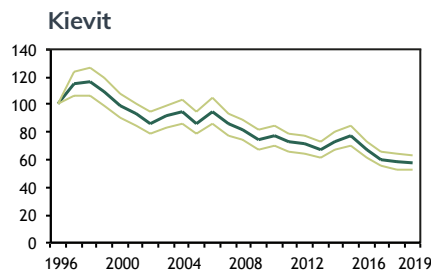
J. de Boer - Wergea

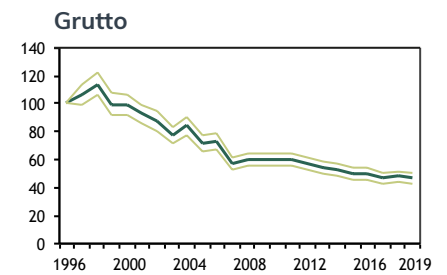
FIGUUR 3: TRENDLIJN VAN 1996 TOT EN MET 2019

De indexgrafieken van Fryslân van de vier hoofdsoorten van 1996 tot en met 2019, waarbij is gesteld dat het aantal van 1996 voor 100% staat, laten alle een matige jaarlijkse afname zien.

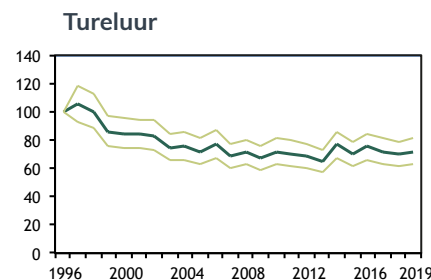
(bron: Sovon & CBS)

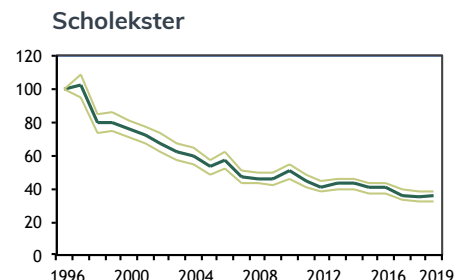
gemiddelde jaarlijkse afname 2,7%

gemiddelde jaarlijkse afname 3,9%

gemiddelde jaarlijkse afname 1,4%

gemiddelde jaarlijkse afname 4,3%

internationale verantwoordelijkheid voor de grutto

De grutto is een oer-Hollandse weidevogel. Maar liefst 80% van alle Europese grutto's broedt in Nederland. Een groot deel van die populatie broedt ook nog eens in Fryslân. We hebben daardoor een internationale verantwoordelijkheid om de grutto als soort te behouden. Nu het hier al jaren niet goed gaat met het broedsucces van de grutto heeft dat invloed op het voortbestaan van de grutto wereldwijd. Het lage broedsucces is namelijk de belangrijkste oorzaak van de drastische achteruitgang. Belangrijkste reden voor het lage broedsucces is het ontbreken van voldoende geschikte plaatsen om te broeden en vervolgens kuikens groot te brengen (te weinig biotoop van goede kwaliteit). Daarnaast is er ook sprake van te weinig voedsel, een hoge predatiedruk en extreme weersomstandigheden.

robuuste gebieden

De combinatie van bovenstaande en andere negatieve factoren leidt tot een snelle achteruitgang in populatiegrootte van de grutto, maar ook van andere weidevogels. Willen we weidevogels behouden, dan zijn er duidelijke keuzes en daadkrachtige maatregelen nodig. Weidevogels kunnen alleen een duurzame toekomst hebben, als we zorgen voor een afwisselend en robuust weidelandschap, met voldoende openheid, hoge waterpeilen en rust. Er zal, binnen een provincie met een goede basiszorg voor weidevogels, moeten worden gewerkt aan grote aaneengesloten oppervlaktes in het weidegebied die optimaal geschikt zijn voor gruttokuikens om succesvol in op te groeien. Ondertussen zijn op korte termijn maatregelen nodig om de huidige populaties in stand te kunnen houden, met name op het gebied van droogtebestrijding en predatiebeheer.

broedsucces grutto

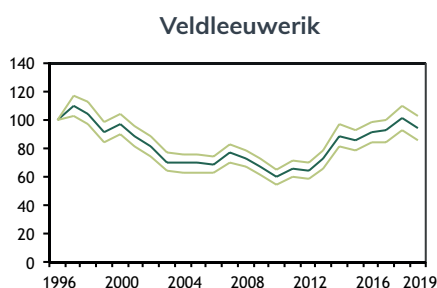
Om het broedsucces van de grutto te kunnen meten, worden er drie zogenaamde alarmtelrondes uitgevoerd. In de periode dat de vogels jongen hebben wordt geteld hoeveel ouders er alarmeren wanneer er door het veld wordt gelopen. Dat aantal wordt vervolgens gedeeld door het totaal aantal eerder getelde nesten en broedparen. Dit levert een percentage op dat staat voor het relatieve broedsucces (bruto territoriaal succes of BTS). **Dit jaar kwam het BTS op agrarisch land in de categorie 'slecht' uit (minder dan 40%).** Gesteld wordt dat een BTS van boven de 65% nodig is om een populatie in stand te houden. Dit betekent dat er in 2020 veel te weinig gruttokuikens groot geworden zijn. Dit gold voor grote delen van Fryslân, met slechts een enkele uitzondering waar het BTS nog op voldoende uitkwam.

veldleeuwerik in de lift

Duidelijk is dat de populaties van de vier hoofdsoorten gestaag kleiner worden. Gelukkig zijn er ook weidevogels waar het de laatste jaren weer beter mee gaat. Zo was voorheen de veldleeuwerik één van de soorten weidevogels die – samen met de scholekster en de grutto – het snelst in aantal daalde in Fryslân. Alhoewel de aantallen niet meer te vergelijken zijn met die van de jaren zeventig, is deze afname gestopt en zijn de aantallen vanaf 1996 gestabiliseerd. Vanaf 2008 is er zelfs sprake van een voorzichtige toename in het aantal veldleeuweriken in Fryslân. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend waarbij de soort nog steeds in aantal achteruit gaat. De toename is voornamelijk merkbaar in natuurgebieden en dan met name in het Waddengebied – op de kwelders – en het noordelijk deel van Fryslân. Op boerenland met weidevogel- of akkervogelbeheer is de trend na vele jaren afname ook weer stabiel.

FIGUUR 4: FRIESE TRENDLIJN VAN 1996 TOT EN MET 2019

trend vanaf 1996 stabiel - vanaf 2008 gemiddelde jaarlijkse toename 4,4%

deelnemende organisaties

NATUURMONUMENTEN

Natuurmonumenten is een vereniging die zorg draagt voor meer dan 100.000 hectare natuur in Nederland. In Fryslân beschermt en beheert Natuurmonumenten een grote variatie aan natuurgebieden, waaronder diverse weidevogelgebieden. In deze gebieden vind je het eeuwenoude weidelandschap met slootjes, greppeltjes, bloemrijke graslanden én weidevogels nog volop terug.

www.natuurmonumenten.nl/friesland

STAATSBOSBEHEER

Staatsbosbeheer beheert ruim 273.000 hectare groen erfgoed in Nederland. Natuur die we beschermen, zodat planten, dieren en mensen ervan kunnen genieten en die we duurzaam willen benutten. In de Friese weidevogelgebieden streven we naar een open landschap met vochtige, kruidenrijke graslanden met hoge waterpeilen waar veel verschillende soorten weidevogels zich thuis voelen.

www.staatsbosbeheer.nl

KOLLEKTIVENBERIED FRYSLÂN

KBF

Kollektivenberied Fryslân is het samenwerkingsverband van de 7 agrarische collectieven in Fryslân. De collectieven zorgen ervoor dat het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) efficiënt en effectief wordt ingezet bij meer dan 2000 boeren.

www.kbf.frl

IT FRYSKE GE

It Fryske Gea is de provinciale vereniging voor natuurbescherming in Fryslân met ruim 36.000 leden en ruim 20.000 hectare natuur. We beschermen, behouden en ontwikkelen natuur, landschap en cultureel erfgoed. Om verschillende weidevogelsoorten te kunnen bedienen, streven we in de weidevogelgraslanden naar een robuust en open landschap met hoge waterstanden, een vruchtbare bodem en een kruiden- en structureelrijke vegetatie.

www.itfryskegea.nl

BFVW

De Bond Friese VogelWachten is de organisatie in Fryslân die de (weide) vogels beschermt en monitort (telt). De 3500 vrijwilligers van onze 108 lokale vogelwachten zetten zich met veel passie en energie in voor de vogels in hun omgeving, zowel op agrarische gronden als op natuurterreinen.

www.bfvw.nl

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND

Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. De monitoring gebeurt volgens vaste methodes en voor het grootste deel met vrijwilligers. Ook in Fryslân zijn honderden vrijwilligers actief die tellingen uitvoeren van broed- en watervogels.

www.sovon.nl

colofon

Opdrachtgever:

Provinsje Fryslân

Redactie:

Mark Hilboezen, It Fryske Gea
Corrie Terpstra, Kollektivenberied Fryslân
Hanneke Wijnja, Natuurmonumenten
Jelle Postma, Sovon
Bennie Henstra, Staatsbosbeheer
Inge van der Zee, BFVW

Fotografie:

Wieke Marije Bakker
Tjitske Dijkstra
Tjerk Kunst
Jelle Postma
Jappie Seinstra
Klasina v/d Werf
Albert Wester

Projectcoördinatie:

BFVW, Inge van der Zee

Vormgeving en opmaak:

Jongens van de Jong, Leeuwarden

Drukwerk:

Drukkerij Van der Eems, Easterein

verantwoording cijfers

In Fryslân worden weidevogels geteld met behulp van de Fryske Combimethode, BMP-tellingen en MAS-tellingen. De BFVW werkt in het gangbare boerenland, binnen de agrarische collectieven en in een deel van de natuurgebieden volgens de Fryske Combimethode, waarbij de nadruk ligt op het vinden van de nesten. Als een nest onvindbaar is of als een gebied niet betreden mag worden, wordt een broedpaar opgegeven, zodat het broedpaar wel meegenomen wordt in de tellingen. De nazorgers maken gedurende het broedseizoen meerdere rondes door het hun toegewezen gebied. Binnen de natuurgebieden werken de TBO's grotendeels met de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon. Tellers brengen in meerdere rondes vogels met territoriaal gedrag in kaart in vaste telplots. Na afronding van alle telrondes clusteren de tellers volgens vaste criteria de waarnemingen tot territoria. Verspreid over de provincie zijn er verder nog diverse BMP-plots en MAS-punten aanwezig die geteld worden door Sovon-vrijwilligers en -medewerkers.

De gepresenteerde cijfers over 2020 zijn voorlopige gegevens die een goede indruk geven van het broedseizoen in 2020 van de soorten scholekster, Kievit, grutto en tureluur. De aantallen zijn afkomstig uit de door de BFVW en TBO's getelde gebieden. Dit zijn niet alleen de gebieden die speciaal voor weidevogels worden beheerd maar ook gebieden met een ander beheer zoals de kwelders op de eilanden en beekdalen of moerasgebieden. Het aantal opgegeven hectares bij de TBO's is het getelde oppervlakte aan 'potentieel geschikt habitat' voor tenminste een van de vier hoofdsoorten. Hierbij is gekozen voor de natuurbeheertypes (uitgezonderd Schiermonnikoog) N01.02, N08.03, N09.01, N10.01/02, N12.02-05 en N13.01. De gebruikte cijfers beslaan een groot deel van de provincie. Desalniettemin zijn er ook gebieden geweest waar niet is geregistreerd. De gepresenteerde aantallen kunnen daarom niet zondermeer worden beschouwd als absolute populatieschattingen. Voor de vergelijking van de cijfers uit 2020 met 2019 (figuur 2) is gebruik gemaakt van een selectie van gebieden die in beide jaren zijn geteld. Jaarlijks worden door Sovon (op basis van BMP- en MAS-tellingen) en het CBS indexen berekend voor trends van 12 soorten boerenlandvogels in geheel Fryslân. Aangezien de indexen tot en met 2020 pas in december gereed zijn is in dit jaarbericht gebruik gemaakt van de indexen tot en met 2019 (figuren 3 en 4).